

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР «МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ»

ТАМАРА ЦВІРОВА

**ПРОГРАМА
З ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

«РОСІЙСЬКА ЛІТЕРАТУРА»

Дослідницько-експериментальний напрям

КИЇВ – 2014

Редакційна колегія:

Лихота С. О., Шевченко І. М., Халупко Н. О.

Автор:

Цвірова Тамара Дмитрівна, методист кабінету наукового забезпечення Національного центру «Мала академія наук України», кандидат педагогічних наук

Рецензенти:

Чернов В. Е., доцент підготовчого відділення для іноземців та осіб без громадянства Київського національного торговельно-економічного університету, кандидат філологічних наук

Ніяка І. В., керівник секції «Російська література» Комунального позашкільного навчального закладу «Київська Мала академія наук учнівської молоді», вчитель російської мови, всесвітньої літератури ЗОШ № 101 м. Києва

Схвалено науково-методичною комісією з позашкільної освіти
Науково-методичної ради з питань освіти
Міністерства освіти і науки України (протокол № 3 від 09.07.2014 р.)

Рекомендовано науково-методичною радою Національного центру
«Мала академія наук України» (протокол № 2 від 12.03.2014 р.)

Цвірова Т. Д. Програма «Російська література» / Тамара Цвірова; [під заг. ред. О. Лісового]. – К., 2014. – 47 с.

Програма «Російська література» орієнтована на підготовку обдарованих учнів, які займаються у секції «Російська література» Малої академії наук України і прагнуть підготувати науково-дослідницьку роботу в галузі філології.

Навчальна програма розроблена для педагогів позашкільних, загальноосвітніх установ, професійно-технічних навчальних закладів, фахівців, які працюють з обдарованими дітьми.

© Цвірова Т. Д., 2014©
Національний центр
«Мала академія наук України», 2014

ВСТУП

Глобальні зміни у всіх сферах життя суспільства загострили потребу в обдарованих, творчих людях, здатних відповідати на виклики нового часу, поставивши перед системою освіти проблему організації ефективного навчання дітей з підвищеними інтелектуальними здібностями. У зв'язку з цим створення умов для розкриття потенціалу учнів, виховання творчої особистості та реалізації обдарованості дорослому житті стає невідкладним завданням нашої держави.

Розвитку загальної обдарованості школярів сприяє цілеспрямована організація дослідницької роботи учнів. Дослідницька діяльність, як жодна інша, дає змогу учням із ознаками обдарованості реалізувати свої можливості, продемонструвати весь спектр своїх здібностей, розкрити таланти, отримати задоволення від виконаної роботи.

Сьогодні одним з основних чинників розвитку особистості та її ефективної інтеграції у структуру сучасного суспільства є позашкільна освіта. Мала академія наук України як сегмент позашкільної освіти є саме такою освітньою системою, яка забезпечує організацію та координацію науково-дослідної діяльності учнів, створює умови для їх інтелектуального, духовного, творчого розвитку, професійного самовизначення, виступає ініціатором вдосконалення та модернізації навчально-виховного процесу в області освіти.

Одним з напрямів науково-дослідних робіт учнів – членів МАН України є дослідження в галузі філології, зокрема російської літератури. Тому організація навчально-виховного процесу в цій сфері потребує засвоєння наукових спеціальних знань і формування дослідницьких навичок школярів. Навчання в Малій академії наук України дає учням можливість максимально реалізувати себе в науково-дослідній роботі, самостійній творчій діяльності, поглибити і розширити свої базові знання. Співпраця з науковим керівником дає змогу відчувати себе співучасником навчального процесу.

Основною метою програми «Російська література» є формування компетентностей учнів у процесі поглибленого вивчення російської літератури і науково-дослідної роботи в галузі філології. Російська мова і література традиційно надають учням багатий матеріал для аналізу і дають змогу під час навчання у школі проявити свій дослідницький і творчий потенціал.

Запропонована програма відображає потребу школярів у специфічних знаннях і вміннях, що складають комунікативну компетентність, передбачає розширення й поглиблення знань учнів.

Програма передбачає використання ефективних методів, форм і технологій роботи з учнями, застосування сучасних технічних засобів навчання. Матеріали програми спрямовані на формування та реалізацію науково-дослідних і творчих здібностей школярів, розширення і поглиблення їхніх знань у галузі науки і практичних умінь, розвиток у них професійних способів діяльності, в тому числі творчої. Ця навчальна програма спрямована також на гуманітарне виховання школярів, залучення їх до поглибленого вивчення творів російської і світової культури, духовного і морального вдосконалення особистості.

Сподіваємося, що запропонована програма буде корисною вчителям, педагогічним працівникам позашкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладів, які працюють з інтелектуально обдарованими дітьми та учнівською молоддю, виявляють їхні здібності до наукового пошуку в галузі літератури, а також усім тим, хто безпосередньо займається питаннями позашкільної освіти дослідницько-експериментального напрямку.

О. Лісовий,
директор Національного центру
«Мала академія наук України»

ПРОГРАМА «Російська література»

Основний і вищий рівні

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Російська література має великий виховний потенціал, здатна цілісно, системно впливати на інтелект, світогляд, світосприйняття, загальну культуру учнів, формувати їхні естетичні, духовно-моральні якості, розширювати культурний кругозір, розвивати у школярів пізнавально-мисленнєві здібності і почуття прекрасного. Вивчення дисципліни сприяє взаємозбагаченню національних літератур, гармонізує міжнаціональні відносини.

Програма «Російська література» позашкільної освіти є логічним доповненням шкільного курсу («Література (російська і світова)») і спрямована на сприйняття художньої літератури як виду мистецтва, на поглиблене вивчення теорії літератури, залучення школярів до пошукової, науково-дослідницької роботи, творчий розвиток учнів, професійне самовизначення. Програму створено на основі дослідницького підходу, орієнтованого на самостійне отримання знань.

Навчальна програма «Російська література» ґрунтується на Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти для освітніх закладів різних типів і реалізується в роботі секцій (гуртків) МАН.

Програма розрахована на учнів 9–11 класів і передбачає навчання дітей в групах основного та вищого рівнів: основний рівень – 1 рік – 216 годин на рік (3 заняття на тиждень по 2 години); вищий рівень – 1 рік – 324 години (3 заняття на тиждень по 3 години). Кількісний склад навчальної групи – 8–10 учнів.

Мета програми – формування компетентностей особистості учня у процесі поглибленого вивчення російської літератури і науково-дослідницької роботи в цій галузі.

Відповідно до поставленої мети основні завдання програми полягають у формуванні в учнів таких компетентностей:

- *пізнавальної*: розширення кругозору; формування культурознавчої компетенції; поглиблення знань з російської літератури; збагачення й актуалізація термінологічного апарату; формування наукового світогляду; засвоєння наукового способу пізнання реальності; розвиток уявлень про специфіку російської літератури серед інших видів мистецтв;

- *практичної*: вивчення текстів художніх творів у єдності змісту і форми, історико-літературних відомостей і теоретико-літературних понять; удосконалення вмінь аналізу й інтерпретації літературного твору; розвиток літературознавчих умінь учнів, удосконалення навичок самостійної аналітичної роботи; ознайомлення з основними формами науково-дослідницької роботи; формування навичок науково-дослідницької діяльності; активне застосування отриманих знань в інтелектуальній роботі; збагачення словникового запасу учнів;

- *творчої*: розвиток творчих здібностей особистості, уяви, образного, критичного, логічного, абстрактного мислення; підвищення інтересу до пізнавальної та пошукової діяльності, формування творчих підходів до науково-дослідницької діяльності; виховання в учнів естетичних смаків, поваги і свідомого ставлення до літератури як явища культури, засобу отримання знань; формування читацької культури за допомогою актуалізації міжпредметних зв'язків;

- *соціальної*: залучення учнів до найвищих досягнень російської культури і літератури; розвиток психологічних якостей особистості учнів: цікавості, наполегливості, самостійності в отриманні знань; формування внутрішньої потреби особистості до удосконалення читацького досвіду шляхом оволодіння прийомами літературознавчого аналізу; розвиток стійкої мотивації вивчення російської літератури, формування інтересу до науково-дослідницької діяльності, творчої ініціативи; сприяння професійному самовизначенню.

Навчальна програма побудована як міжпредметний курс, оскільки охоплює матеріали не лише з російської літератури, а й з таких видів мистецтва, як музика, живопис, театр, кіно тощо.

Програма не передбачає послідовного вивчення шкільного курсу російської літератури, а розширює і поглиблює знання з цієї дисципліни. Ефективність роботи залежить від вибору творів, їх ідейно-естетичної значущості, тематичної і жанрово-стильової різноманітності, від використання різних технологій, оптимальних прийомів роботи з художнім текстом, його творчими інтерпретаціями в інших видах мистецтва (історичний екскурс, стилістичний експеримент, порівняльний аналіз, різноманітні коментарі, аналіз тематики, проблематики, сюжету, композиції тощо). У запропонованому курсі передбачено також вивчення художніх творів, які відповідно до шкільної програми не є обов'язковими.

Запропонована програма адресована передусім учням, які цікавляться російською літературою, мають базові знання з цієї дисципліни й особливу потребу у творчості, самовираженні, пізнанні; тим, хто планує пов'язати свою майбутню професію з літературою і мистецтвом.

Засвоєння нових даних і поглиблення уявлень, що існують, здійснюється у практичній діяльності учнів під час виконання завдань творчого, пошукового й дослідницького характеру. При цьому поняття, що вивчалися, розглядають на новому рівні. Навчальна програма оптимально поєднує теоретичний матеріал із практичною діяльністю школярів. Завдання конкретизовані відповідно до вікових особливостей учнів.

На заняттях гуртків застосовують колективні, індивідуальні та групові форми роботи із школярами.

Програма передбачає різноманітні форми організації діяльності учнів. Насамперед це сучасні активні форми та методи навчання – проектна, дослідницька діяльність, проведення екскурсій (як реальних, так і віртуальних), семінарів, практикумів, конференцій. Пріоритет надається самостійній роботі школярів, у тому числі з першоджерелами, текстами художніх творів, літературознавчою, критичною, довідковою та мемуарною літературою.

Основними формами організації занять є лекції, лекції з елементами бесіди, практикуми, читальні конференції, консультації, семінари, захист проектів, заняття з використанням інтернет-ресурсів, самостійна робота учнів. У навчальному процесі застосовують також перегляд експозицій музеїв (у тому числі віртуальних), репродукцій картин, кінофільмів, спектаклів, прослуховування музики, відеолекцій.

Індивідуальна робота з учнями МАН передбачає консультації з науковими керівниками з питань організації та проведення наукових досліджень; роботу з каталогами у бібліотеках, архівах, музеях; аналіз та оброблення документів і матеріалів; узагальнення результатів пошукової і дослідницької діяльності; підготовку публікацій.

Знання, уміння і навички учнів контролюють та оцінюють під час проведення співбесід, тестування, виконання практичних завдань, захисту власних розробок, написання рефератів, доповідей, рецензій, участі в конкурсах, науково-практичних конференціях, семінарах.

Результатом навчально-пізнавальної і дослідницької діяльності школярів є написання і захист дослідницьких робіт різних типів (рефератів, навчально-дослідницьких робіт тощо).

На заняттях гуртка застосовують різноманітні технічні засоби навчання, сучасні технології (проектні, ігрові, кейс-технології, у тому числі комп'ютерні технології і програми).

Перелік обладнання у програмі подається як орієнтовний відповідно до можливостей навчального закладу.

Програму гуртка можна використовувати також під час проведення занять у групах індивідуального навчання, які організуються відповідно до

Положення про порядок організації індивідуальної та групової роботи в позашкільних навчальних закладах, що затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 11.08.2004 р. № 651 (зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 10.12.2008 р. № 1123).

Програма і розподіл годин за темами є орієнтовними. Керівник гуртка може вносити зміни й доповнення до порядку вивчення навчальних тем і кількості годин, передбачених на їх засвоєння, змісту програми, адаптувати програму залежно від можливостей навчального закладу, рівня підготовки, інтересів та побажань учнів.

Основний рівень, перший рік навчання
НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Розділ, тема	Кількість годин		
		усього	теоретичні	практичні
1	Вступ	2	1	1
2	Літературознавство як наука	4	2	2
3	Література як вид мистецтва	4	2	2
4	Літературний твір як єдине ціле	4	2	2
5	Літературні роди. Літературні напрями	4	2	2
6	Літературні жанри	4	2	2
7	Давньоруська література	6	3	3
8	Класицизм. Класицизм як художній напрям. Особливості літератури російського класицизму. Сентименталізм	6	2	4
9	Видатні письменники-класицисти.	12	-	-
9.1	М. В. Ломоносов	(2)	1	1
9.2	Г. Р. Державін	(2)	1	1
9.3	Д. І. Фонвізін	(4)	2	2
9.4	М. М. Карамзін	(4)	2	2
10	Романтизм. Романтизм як художній напрям. Особливості літератури російського романтизму. В. А.	14	6	8

	Жуковський – засновник російського романтизму			
11	Реалізм. Реалізм як художній напрям, його основні риси	6	4	2
12	Видатні представники російського реалізму	48	–	–
12.1	О. С. Грибоєдов	(12)	4	8
12.2	О. С. Пушкін	(12)	4	8
12.3	М. Ю. Лермонтов	(12)	4	8
12.4	М. В. Гоголь	(12)	4	8
13	Основи науково-дослідницької діяльності	72	22	50
14	Екскурсії, конкурси, тематичні заходи	26	2	24
15	Підсумок	4	4	-
Разом		216	76	140

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (2 г)

Мета, завдання навчального курсу. Ознайомлення з порядком і планом роботи гуртка. Організаційні питання. Рекомендована література.

Ознайомлення з правилами безпеки життєдіяльності, правилами санітарії і гігієни під час роботи за комп'ютером.

Практична робота. Тестування з метою перевірки рівня підготовки учнів.

2. Літературознавство як наука (4 год)

Літературознавство і лінгвістика. Літературознавство – наука про літературу. Теорія літератури, історія літератури, літературна критика. Літературознавство й інші наукові дисципліни. Літературознавство та історія. Літературознавство і мистецтвознавство. Взаємозв'язок літературознавства з лінгвістикою, філософією, естетикою, психологією, логікою, етикою та іншими науками.

Практична робота. Складання таблиць, схем, алгоритмів. Виконання творчих завдань. Укладання термінологічного словничка. Написання статті до літературознавчого словника. Підготовка рефератів, повідомлень.

3. Література як вид мистецтва (4 год)

Поняття мистецтва. Види мистецтва, їх класифікація. Література як мистецтво слова, її зв'язок з іншими видами мистецтв. Специфічні особливості літератури як мистецтва. Функції художньої літератури (пізнавальна, комунікативна, естетична, емоційна, виховна). Література і синтетичні мистецтва. Значення літератури у розвитку суспільства та житті людини.

Практична робота. Складання таблиці «Види мистецтва», опорного конспекту-схеми. Виконання творчих завдань, спрямованих на закріплення вмінь знаходити спільне й відмінне в різних видах мистецтва. Пошукова робота зі словниками. Підготовка рефератів, повідомлень, створення мультимедійної презентації до повідомлень. Твір-роздум «Роль художньої літератури в житті сучасного суспільства».

4. Літературний твір як єдине ціле (4 год)

Тематика, проблематика художніх творів. Ідейно-естетична оцінка життя в літературних творах. Ідея твору, історична правдивість.

Зміст і форма твору. Взаємозв'язок змісту і форми, їх єдність і взаємозумовленість. Твір як цілісність змісту і форми. Стиль літературного твору.

Практична робота. Складання опорного конспекту-схеми, виконання творчих завдань. Аналіз художніх творів. Виконання творчих вправ на закріплення вмінь визначати змістові й формальні елементи художнього твору.

5. Літературні роди. Літературні напрями (4 год)

Поділ літератури на роди. Походження літературних родів.

Епос. Особливості епосу, види епічних творів. Лірика, її особливості. Види ліричних творів. Драма як рід літератури. Особливості драми. Ліро-епос, міжродові та суміжні утворення.

Літературний процес. Закономірності історичного розвитку російської літератури. Літературні напрями.

Практична робота. Робота над таблицею «Літературні роди, види, жанри, жанровий різновид». Складання контрольних запитань на тему. Підсумкове тестування. Виконання творчих завдань, спрямованих на визначення напрямів, до яких належить твір.

6. Літературні жанри (4 год)

Літературні жанри. Про поняття «жанр». Жанрові структури і канони. Поняття про жанр. Система жанрів у літературному процесі. Ознаки жанру. Основні принципи жанрової класифікації літературного твору.

Жанри епічних творів. Жанри драматичних творів. Побудова драматичного сюжету. Жанри ліричних творів. Ліро-епічні жанри.

Практична робота. Продовження роботи над таблицею «Літературні роди, види, жанри, жанровий різновид».

Виконання творчих завдань, спрямованих на закріплення вмінь визначати жанрову специфіку твору, характеризувати жанри і жанрові форми творів художньої літератури.

7. Давньоруська література (6 год)

Витоки і становлення російської культури X–XII ст. Матеріальна і духовна культура Давньої Русі. Архітектура X–XII ст. Іконопис. Жанр житійної ікони. Перекладна література та її вплив на давньоруську літературу. Жанровий різновид давньоруської літератури.

«Слово о полку Ігоревім». Історія дослідження «Слова...» та його переклади. Значення твору в історії російської літератури і культури.

Життя «Слова...» в образотворчому мистецтві, в музиці, театральному мистецтві.

Історичне й літературне значення літописів. Літопис як жанр літератури XI–XVI ст. Історизм давньоруських літописів. «Повість минулих літ» як літературна пам'ятка. Нестор-літописець – автор «Повісті...», історик, мислитель, творець енциклопедії російського життя. Житійна література. Житіє як біографія духовних і світських осіб, канонізованих християнською церквою.

Взаємодія мистецтв. Живопис. Мініатюри з Радзивилівського літопису. Ілюстрації до «Слова о полку Ігоревім» В. Фаворського; картини В. Васнецова, І. Глазунова; образ Ярославни на картинах В. Перова, М. Грачова. *Музика.* Опера О. Бородіна «Князь Ігор». *Скульптура.* Скульптура М. Антокольського «Нестор-літописець» (Київський національний музей російського мистецтва).

Практична робота. Словникова робота. Культурологічний аналіз і коментар. Порівняльний аналіз текстів «Слова...». Складання проблемних запитань. Дослідження різних інтерпретацій художнього тексту. Порівняння художнього твору з його інтерпретаціями в інших видах мистецтва. Підготовка повідомлень, рефератів, творів-роздумів. Творчі майстерні.

8. Класицизм. Класицизм як художній напрям. Особливості літератури російського класицизму. Сентименталізм (6 год)

Розквіт класицизму у мистецтві. Мистецтво епохи класицизму (живопис, архітектура, музика, театр). Російська академічна школа живопису (В. Боровиковський, Д. Левицький, Ф. Рокотов), перша композиторська школа (Д. Бортнянський, М. Березовський), Ф. Волков – засновник російського театру

в Санкт-Петербурзі. Розвиток освіти в Росії. Відкриття Московського університету.

Класицизм як художній напрям, його вплив на розвиток літературного процесу. Особливості становлення і розвитку класицизму в російській літературі XVIII ст. Основні жанри літератури російського класицизму. Ода як високий жанр класицизму.

Сентименталізм. Сентименталізм в образотворчому мистецтві (В. Боровиковський, Н. Аргунов); у музиці (Є. Фомін).

Практична робота. Словникова робота. Складання історико-літературних довідок, таблиць. Написання повідомлень, творів, рефератів.

9. Видатні письменники-класицисти (12 год)

9.1. М. В. Ломоносов (2 год)

М. В. Ломоносов – гордість російської культури, «первый наш университет» (О. С. Пушкін), реформатор російської літературної мови, поет. Образ М. В. Ломоносова у творчості художників. Вчені – дослідники творчості М. В. Ломоносова (Т. Є. Абрамзон, К. С. Аксаков, Б. Н. Меншутін та ін.).

Літературна позиція й естетичні маніфести. Жанр оди у творчості М. В. Ломоносова; її основна тематика, види і художні особливості. Тема поета і поезії у творчості письменника: традиції і новаторство. («Ода на день восшествия на престол императрицы Елисаветы Петровны, 1747 года»).

Взаємодія мистецтв. Живопис. Портрети М. В. Ломоносова: мозаїчний портрет, А. Менджос; роботи В. Петрова, К. Рудакова. **Кіно.** Х/ф «Михайло Ломоносов», режисер А. Іванов, 1955; «Михайло Ломоносов», режисер А. Прошкін, 1986; «Михаил Ломоносов», документальний фільм, режисер В. Ющенко, 2004 г.

Практична робота. Робота зі словниками, довідковою літературою, енциклопедією російського побуту; пошукова робота. Самостійне вивчення історичних і біографічних матеріалів. Аналіз творів.

9.2. Г. Р. Державін (2 год)

Г. Р. Державін – державний діяч, драматург, поет. Образ поета у творчості художників Н. Тончи, В. Боровиковського. Вчені – дослідники творчості Г. Р. Державіна (Д. Д. Благой, П. Н. Берков та ін.). Поетична творчість Г. Р. Державіна, громадянський пафос його творів. Оди («Фелица»). «Поэзия Державина была первым шагом к переходу вообще русской поэзии от риторики к жизни» (В. Г. Белінський).

Практична робота. Робота зі словниками, довідковою літературою, пошукова робота. Самостійне вивчення історичних і біографічних матеріалів. Аналіз творів. Написання повідомлень, творів, рефератів.

9.3 Д. І. Фонвізін (4 год)

Д. І. Фонвізін у житті і творчості. Образ письменника у творчості художників. Вчені – дослідники творчості Д. І. Фонвізіна (П. Н. Берков, Г. А. Гуковський, Г. П. Макагоненко, К. В. ПігAREV та ін.).

Д. І. Фонвізін – сатирик. Комедія «Недоросль» – вершина російської драматургії XVIII ст. Проблема виховання справжнього громадянина. Своєрідність конфлікту комедії «Недоросль». Майстерність і новаторство у зображенні героїв п'єси. Ілюстрації до творів Д. І. Фонвізіна. «Недоросль» на сценах театрів. Класицистична комедія. Актуальність твору Д. І. Фонвізіна сьогодні. Афоризми комедії, їх життєвість.

Взаємодія мистецтв. Живопис. Портрет Д. І. Фонвізіна роботи К. Фогеля, Ж. Ф. Кафара. Ілюстрації до комедії «Недоросль» Н. Калити. *Театр.* Постановка комедії: Державний академічний Малий театр Росії, режисер В. Іванов, 1987. *Кіно.* К/ф «Недоросль», режисер В. Іванов, 1990.

Практична робота. Робота зі словниками, культурознавчою, критичною, історичною літературою. Робота з текстом. Порівняльний аналіз комедії Д. І. Фонвізіна «Недоросль», її екранізації і театральної постановки. Перегляд та обговорення ілюстрацій до комедії. Порівняльний аналіз ілюстрацій різних художників до цього твору.

9.4 М. М. Карамзін (4 год)

Образ М. М. Карамзіна у творчості художників. Вчені – дослідники творчості письменника (Ю. М. Лотман, Г. П. Макагоненко та ін.).

Рання проза М. М. Карамзіна. Світ почуттів у повісті «Бідна Ліза». Відображення сюжету твору «Бідна Ліза» у повістях О. С. Пушкіна «Панночка-селянка» і «Станційний наглядач».

Взаємодія мистецтв. Живопис. Портрети М. Карамзіна роботи Ф. Кюнеля, В. Тропиніна. О. Кипренський, картина «Бідна Ліза», 1827. *Театр.* Мюзикл «Бедная Лиза» – театр «У Никитских ворот», режисер М. Розовський, 1989. *Кіно.* Х/ф «Бедная Лиза», режисер І. Гараніна, композитор О. Рибников, 1978; х/ф «Бедная Лиза», режисер С. Цукерман, 1998.

Практична робота. Робота зі словниками, довідковою літературою, енциклопедією російського побуту; пошукова робота в бібліотеці, ресурсах Інтернету. Самостійне вивчення історичних і біографічних матеріалів, підготовка запитань до семінару. Доповіді та повідомлення учнів, їх обговорення. Повідомлення-роздум на тему: «Чому «Бідна Ліза» – твір сентименталізму». Робота з текстом: аналіз твору і критичних матеріалів, конспектування, реферування.

10. Романтизм. Романтизм як художній напрям. Особливості літератури російського романтизму. Видатні представники романтизму в російській літературі (14 год)

Романтизм у світовій культурі, його вплив на розвиток літературного процесу XIX–XX ст. Романтизм у музиці російських композиторів (М. Глінка, П. Чайковський, М. Римський-Корсаков та ін.). Романтизм в образотворчому мистецтві.

Поняття «романтизм» у сучасному літературознавстві. Основні соціально-ідеологічні та культурні передумови виникнення романтизму в Росії, його національні особливості. Типологія російського романтизму (Є. А. Маймін; У. Фохт). Своєрідність літератури романтизму.

Особливості стилю «романтизм». Романтичний герой. Основні жанри літератури романтизму. Видатні представники романтизму в російській літературі (К. Ф. Рилєєв, В. А. Жуковський, Є. А. Баратинський, М. Ю. Лермонтов, О. С. Пушкін та ін.).

В. А. Жуковський – засновник російського романтизму, перекладач елегій, балад. Образ поета у творчості художників. Вчені – дослідники творчості В. Жуковського (О. Н. Веселовський, Г. А. Жуковський, Н. А. Полевой, Б. М. Ейхенбаум та ін.).

Особливості романтичного світовідчуття поета. Основні літературні форми В. А. Жуковського: лірика – елегія, пісня; епос – балада. Елегія і балада – основні жанри творчості поета. Художня своєрідність елегій В. Жуковського (елегія «Море»). Балада як жанр. Балада «Світлана».

Романтичні героїні В. Жуковського в російському живописі XIX ст. Ілюстрації до творів поета. Ромansi на вірші В. Жуковського.

Взаємодія мистецтв. Живопис. Портрети В. Жуковського О. Кіпренського, К. Брюллова, П. Соколова. Ілюстрації (гравюри) до творів В. Жуковського М. Полякова. Музика. Романс «Бедный певец», музика М. Глінки; «Гусар», «Воспоминание», музика В. Жуковського. Кіно. Х/ф «Светлана», режисер Н. Якушева, 1997.

Практична робота. Складання історико-літературних довідок. Творчі майстерні. Робота з текстом. Самостійний аналіз поетичних творів. Підготовка повідомлень. Читацька конференція.

11. Реалізм. Реалізм як художній напрям, його основні риси (6 год)

Загальне поняття про реалізм як художній напрям у мистецтві. Основні етапи розвитку реалізму. Архітектура, музична культура, становлення російського театру в першій половині XIX століття. Реалізм як художній напрям у літературі, його основні риси. Зображення типових характерів у

типових обставинах – основна формула реалізму. Жанрове різноманіття реалістичної літератури першої половини XIX ст.

Практична робота. Пошукова робота зі словниками. Підготовка рефератів, повідомлень, створення мультимедійної презентації до повідомлень. Вивчення наукової літератури, робота з науковими літературознавчими джерелами. Складання планів, тез, конспектів, тематичних виписок.

12. Видатні представники російського реалізму (48 год)

12.1. О. С. Грибоєдов (12 год)

О. С. Грибоєдов – «человек необыкновенный» (О. С. Пушкін). Образ письменника у творчості російських художників. О. Грибоєдов у спогадах сучасників (О. С. Пушкін, П. О. Бестужев, А. А. Жандр та ін.). Документальна достовірність і вигадка в романі Ю. Тинянова «Смерть Вазир-Мухтара». Образ Грибоєдова в романі.

Комедія «Горе от ума». Значення назви твору. Проблема «розуму» в комедії. Відображення російського суспільного життя початку XIX ст. у творі. Сучасні дискусії про жанр п'єси. Полеміка між представниками різних напрямів російської критики (В. Г. Белінський, О. І. Герцен, М. Г. Чернишевський та ін.). Російські критики про достоїнства комедії. Новаторський характер твору. Історичне значення комедії. Актуальність твору сьогодні. Популярність, «живучість» афоризмів комедії.

«Ум и дела твои бессмертны в памяти русской...» (Н. О. Грибоєдова). Комедія «Горе от ума» та її автор у свідомості читачів XIX та XXI ст.

Взаємодія мистецтв. Живопис. Ілюстрації до комедії Д. Кардовського. *Театр.* Постановки п'єси: Російський державний академічний БДТ ім. Г. Товстоногова, режисер Г. Товстоногов, 1962; Московський театр на Таганці (під назвою «Горе от ума – Горе уму – Горе ума», режисер Ю. Любимов, 2007. *Кіно.* Х/ф «Горе от ума», режисер С. Алексєєв, 1933; х/ф «Горе от ума», режисер М. Царьов, 1977.

Практична робота. Робота зі словниками, енциклопедіями, довідковою, культурознавчою, критичною, історичною літературою. Складання історико-літературних довідок. Практикум. Семінар з елементами практичної роботи. Завдання, спрямовані на вирішення складних проблем, пов'язаних із визначенням літературного напрямку комедії О. Грибоєдова. Порівняння постановок комедії «Горе от ума» у різних театрах. Підготовка читацької конференції.

12.2. О. С. Пушкін (12 год)

О. С. Пушкін у житті й творчості. О. С. Пушкін у спогадах сучасників і друзів. Образ поета у творчості російських художників. Вчені – дослідники

творчості О. С. Пушкіна (Д. Д. Благой, В. Е. Вацуро, В. В. Виноградов, Ю. М. Лотман, Б. В. Томашевський та ін.).

Поетична діяльність О. С. Пушкіна. Жанрово-тематичне розмаїття, художня досконалість лірики поета. Лірика О. С. Пушкіна у творчості російських композиторів.

«Євгеній Онегін» – соціально-психологічний роман у віршах. Особливості жанру «роману у віршах». «Онегінська строфа». Реалізм роману. Загальнолюдські та філософські проблеми у творі. Проблема пошуку сенсу життя героями роману «Євгеній Онегін». Енциклопедичність зображення російського життя у творі. Сюжетно-композиційна своєрідність роману.

«Євгеній Онегін» у музиці, в ілюстраціях художників.

Історична трагедія «Борис Годунов». Відображення нових уявлень О. С. Пушкіна про співвідношення історії та особистості, історії та народу, його інтерес до переломних етапів в історії Росії. «Борис Годунов» – сміливий творчий експеримент О. С. Пушкіна. «Борис Годунов» у музичному мистецтві.

«Пікова дама». Поема «Цигани», «Маленькі трагедії». Перші екранізації пушкінських творів. Сучасні екранізації творів О. С. Пушкіна. Фільми про життя поета. О. С. Пушкін і сучасний театр.

Взаємодія мистецтв. Живопис. Портрети роботи Г. Чернецова, І. Айвазовського, М. Ге, В. Фаворського. Ілюстрації до роману «Євгеній Онегін» В. Маковського, П. Соколова, М. Клодта, К. Коровіна І. Рєпіна. Музика. Романси на вірші О. С. Пушкіна: М. Римський-Корсаков, «На холмах Грузії...»; М. Глінка «Я помню чудное мгновенье»; Б. Шереметєв, А. Варламов, Ц. Кюї «Я вас любил». П. Чайковський, опера «Євгеній Онегін», 1879. Опера М. Мусоргського «Борис Годунов», 1871. Кіно. К/ф «Євгеній Онегін», режисер Р. Тихомиров, 1968; к/ф «Онегін», режисер М. Франс, США, 1998.

Практична робота. Робота зі словниками, енциклопедіями, довідковою, культурознавчою, критичною, історичною літературою. Порівняння поетичних та музичних образів. Вибір і порівняльний аналіз ілюстрацій та уривків з роману «Євгеній Онегін». Семінар з елементами практичної роботи. Ігрова форма літературного Живого журналу (Жж) за сторінками спогадів про Пушкіна. Заочна екскурсія, в основі якої виступи учні – повідомлення про місця, пов'язані з іменем письменника, обставинами його перебування там. Перегляд кінофільму (уривків) та порівняння з текстом твору. Твір-роздум на тему: «Що вплинуло на формування життєвих поглядів Онегіна?» За що Тетяна Ларіна на все життя покохала Євгенія Онегіна?»

12.3. М. Ю. Лермонтов (12 год)

М. Ю. Лермонтов у житті й творчості. Образ поета у творчості російських художників. М. Ю. Лермонтов у спогадах сучасників і друзів. Вчені –

дослідники творчості М. Ю. Лермонтова (І. Л. Андроніков, Ю. М. Лотман, В. А. Мануйлов, Б. М. Ейхенбаум та ін.).

Патріотичні мотиви у ліриці М. Ю. Лермонтова. Любовна лірика. Образи ангелів і демонів у поезії М. Ю. Лермонтова.

Роман «Герой нашего часу» – морально-психологічний роман про долю покоління після розгрому декабристів, про трагедію непересічної особистості у першій половині XIX століття. Проблематика роману. Майстерність М. Ю. Лермонтова у зображенні «історії душі» Печоріна. Жіночі образи в романі, їх роль у розкритті характеру Печоріна. Особливості сюжету і композиції роману. Значення композиції для розкриття художньої ідеї. Жанрове, сюжетне, композиційне новаторство роману. Своєрідність лермонтовського психологізму як способу розкриття філософських та ідейно-моральних шукань героя. Художня роль картин природи. В. Г. Бєлінський про роман «Герой нашего часу». Ілюстрації до твору. Екранізація роману. Роман у творчості російських композиторів.

«Маскарад» – вершина драматургії М. Ю. Лермонтова. Символічне значення назви драми. Морально-філософська проблематика п'єси. Любовна інтрига як основа розвитку сюжету. Драма «Маскарад» в історії російської драматургії і театру.

Взаємодія мистецтв. Живопис. Портрети В. Фаворського, Ю. Іванова, А. Клюндера, К. Горбунова, П. Кончаловського. Ілюстрації до роману «Герой нашего часу» М. Врубеля, В. Бєхтєєва, В. Сєрова. *Кіно.* К/ф «Герой нашего времени», режисер С. Ростоцький, 1966; к/ф «Герой нашего времени», режисер А. Котт, Росія, 2006.

Практична робота. Робота зі словниками, енциклопедіями, довідковою, культурознавчою, критичною, історичною літературою. Історико-побутовий коментар до роману «Герой нашего часу» – пошук-дослідження. Написання рефератів, творів, повідомлень, які потребують самостійної аргументації; участь у дискусіях, диспутах. Порівняння художнього твору з його інтерпретацією в інших видах мистецтва.

Підготовка повідомлень на тему: «Основні мотиви лірики М. Ю. Лермонтова». Порівняння поетичних та музичних образів. Пошукова, творча, науково-дослідницька робота літературно-культурологічного характеру. Виконання творчих завдань, пошук мотивованих відповідей на проблемні запитання.

12.4. М. В. Гоголь (12 год)

М. В. Гоголь у житті і творчості. Вплив української культури на розвиток його творчості. М. В. Гоголь у спогадах сучасників і друзів. Образ письменника у творчості російських художників. Вчені – дослідники творчості М. В. Гоголя (І. А. Виноградов, Ю. М. Лотман, Ю. В. Манн, М. Б. Храпченко та ін.).

Фантастика в літературі. Уява та художня вигадка. Петербурзькі повісті М. В. Гоголя. Гоголівська сатира.

Тема «маленької людини» – наскрізна тема в російській літературі XIX ст. Високий гуманізм письменника у зображенні в повісті «Шинель» трагічної долі «маленької людини». Значення назви твору. Поєднання у повісті елементів романтизму і реалізму. Роль фантастики і гротеску в «Шинелі». Інтерпретація теми «маленької людини». Значення повісті для розвитку світової літератури. Набоков В. В. «Николай Гоголь» (Про «Шинель»). Ілюстрації до повісті. «Шинель» на сцені театрів і в кінематографі.

«Ніс» – найбільш фантастична, неймовірна повість з усього гоголівського циклу. Повість в оцінках Г. О. Гуковського, С. І. Машинського, М. Б. Храпченка, М. Л. Степанова. Різкий контраст високого романтичного ідеалу та низької, страшної реальності – головна особливість гоголівського твору. Використання класичного прийому гротеску в повісті. Ілюстрації до твору. Повість «Ніс» у сучасному кінематографі та музичному мистецтві.

Поема «Мертві душі» в контексті творчості М. В. Гоголя. Задум, жанрово-композиційна своєрідність твору. Символічне значення поеми. Художні прийоми створення образів поеми. Своєрідність гоголівського комізму. Російські прислів'я та приказки у розкритті характерів героїв. Сприйняття твору сучасниками письменника та його сьогоденне звучання. Образи поміщиків і Чічікова в ілюстраціях художників. «Мертві душі» в сучасному кінематографі.

Взаємодія мистецтв. Живопис. Ілюстрації до поеми «Мертві душі» Т. Боклевського, М. Далькевича; М. Шагала. Ілюстрації до повісті «Шинель» Н. Гольц, Н. Альтмана, Н. А. Горячева. Музика. Опера «Мертвые души» Р. Щедріна, 1976; моноопера «Шинель» О. Холмінова, 1971 р. 2005. Театр. Спектакль «Шинель» театру «Современник», режисер В. Фокін, 2004. Кіно. Х/ф «Мертвые души», режисер М. Швейцер, 1984; х/ф «Шинель», режисер О. Баталов, 1959; ексцентрична драма «Нос», режисер Р. Биков, 1977.

Практична робота. Робота зі словниками, енциклопедіями, довідковою, культурознавчою, критичною, історичною літературою, реферування. Історико-побутовий коментар до поеми «Мертві душі» – пошук-дослідження. Написання рефератів, творів, повідомлень, які потребують самостійної аргументації; участь у дискусіях, диспутах. Перегляд, аналіз фрагментів фільмів та їх порівняння з художніми текстами. Написання рецензії на фільм. «Мертві душі» в музичному мистецтві. Порівняння художнього твору з його інтерпретацією в інших видах мистецтва. Пошукова, творча, науково-дослідницька робота літературно-культурологічного характеру, лінгвістичні дослідження. Виконання творчих завдань, пошук мотивованих відповідей на проблемні запитання.

Розвиток понять про художній тип, гротеск, художні деталі.

13. Основи науково-дослідницької діяльності (72 год)

Поняття про науку. Класифікація наук. Наука і науковий світогляд. Роль науки в розвитку суспільства. Загальна типологія методів наукового дослідження. Методи наукового дослідження (теоретичні й емпіричні).

Літературознавство як наука. Основні напрями сучасного літературознавства. Видатні вчені, які зробили внесок у вивчення російської літератури. Наукові методи літературознавчого дослідження. (описовий, біографічний, культурно-історичний, порівняльно-історичний, порівняльно-співставний, міфологічний, соціологічний, психологічний, формальний, структурний тощо). Методологія і методика літературознавчого дослідження. Основні методи і технічні прийоми аналізу літературних творів. Структура літературознавчого дослідження, його види. Аналіз художнього твору як основний вид літературознавчого дослідження.

Поняття про науково-дослідницьку діяльність. Особливості учнівської науково-дослідницької діяльності. Роль і місце дослідницької роботи учнів з російської літератури в сучасній школі. Мета і завдання навчально-дослідницької роботи з російської літератури та методика поетапного її проведення.

Види учнівських науково-дослідницьких робіт. Реферат як наукова робота. Структура реферату. Основні види наукових досліджень з літератури (літературознавчі, біографічні, краєзнавчі, історичні, мистецтвознавчі). Вибір теми і проблеми дослідження, розроблення його структури. Вивчення наукової літератури. Формулювання теми, визначення мети, завдань. Використання загальнонаукових методів і методик. Вибір літературознавчих методів дослідження.

Принципи збирання матеріалу дослідження, складання бібліографії, оброблення отриманого матеріалу. Класифікація джерел інформації. Створення тексту дослідницької роботи. Формулювання висновків. Складання та оформлення списку літератури. Правила оформлення дослідницької роботи і матеріалу для презентації. Особливості підготовки мультимедійної презентації.

Складання плану захисту наукової роботи. Представлення результатів роботи. Публічний виступ. Специфіка ведення дискусії. Аналіз кращих науково-дослідницьких робіт учнів минулих років.

Практична робота. Складання індивідуальних планів роботи. Вибір теми, визначення мети, завдань і методів наукового дослідження. Розроблення плану-проспекту роботи, структури наукового дослідження. Робота з бібліотечними каталогами, ресурсами Інтернету. Вивчення наукової літератури, робота з науковими літературознавчими джерелами, словниками. Складання

планів, тез, конспектів, тематичних виписок, інтерпретація прочитаного матеріалу. Написання рефератів, проведення власних досліджень, виконання і захист проектних робіт проблемного характеру.

Вибір методів залежно від предмета дослідження, проведення експерименту; оброблення даних. Написання дослідницької роботи, редагування наукового тексту, підготовка матеріалу для її презентації. Складання плану захисту роботи. Захист науково-дослідницької роботи (з мультимедійною презентацією). Виступ на науково-практичній конференції школярів, участь у літературних читаннях. Аналіз виступів учнів. Складання словника та пам'ятки юного дослідника.

14. Екскурсії, конкурси, тематичні заходи (26 год)

Екскурсії до музеїв, будинків-музеїв письменників, віртуальні (заочні) екскурсії, екскурсії в бібліотеки, профільні вищі навчальні заклади, наукові установи, архіви; перегляд спектаклів у театрах, перегляд кінофільмів. Участь у конференціях, конкурсах, олімпіадах. Відвідування тематичних виставок. Участь у підготовці та проведенні вікторин, тематичних вечорів.

15. Підсумок (4 год)

Підбиття підсумків роботи гуртка за навчальний рік. Презентація кращих, найцікавіших навчально-дослідницьких та науково-дослідницьких робіт учнів. Рекомендації та побажання стосовно продовження науково-дослідницької роботи.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Учні мають знати:

- правила безпеки життєдіяльності, санітарії та гігієни під час роботи за комп'ютером;
- авторів, назви, зміст вивчених художніх творів;
- вивчені теоретико-літературні поняття (поняття про історію літератури, художні напрями, літературні роди, роман у віршах, соціально-психологічний роман, художній тип);
- основні чинники літературного процесу XIX – початку XX ст. (напрями, стилі);
- основні особливості літературних напрямів (класицизм, сентименталізм, романтизм, реалізм);
- характерні особливості ліричних, епічних, драматичних творів;
- загальні відомості про літературні епохи і художні напрями в контексті світової культури;

- ідейно-тематичну спрямованість, проблематику, особливості композиції прочитаних творів;
- художній образ і способи його створення (портрет, мова, пейзаж);
- творчість досліджуваних авторів у взаємозв'язку з іншими видами мистецтва;
- поняття про дослідницьку діяльність;
- постаті відомих вчених-літературознавців;
- види досліджень;
- етапи дослідницької роботи;
- принципи роботи з навчальною та науковою літературою;
- вимоги до написання й оформлення реферату, дослідницької роботи.

Учні повинні вміти:

- дотримуватися правил життєдіяльності, санітарії та гігієни під час роботи за комп'ютером;
- аналізувати прочитану літературу;
- визначати авторську концепцію (задум, ідею) творів різних видів мистецтва;
- коментувати уривки художнього тексту, висловлювати обґрунтовану власну думку про твір і його героїв;
- брати участь у дискусії, аргументовано обстоювати свою позицію;
- висловлювати власне обґрунтоване судження про актуальність і нагальність вивченого художнього твору в наші дні;
- складати усний і письмовий відгук (рецензію) на художній твір, кінофільм, спектакль, акторське виконання;
- самостійно складати тези, конспекти літературно-критичних статей; повідомлення, реферати на літературну тему з одного або кількох джерел;
- давати загальну характеристику літературним епохам і художнім напрямам у контексті світової культури;
- визначати жанрово-родову приналежність твору;
- звертатися до окремих інтерпретацій твору в мистецтві під час його аналізу;
- порівнювати художній твір з його інтерпретаціями в інших видах мистецтва з висловленням власної думки;
- створювати усні і письмові висловлювання;
- відбирати і систематизувати матеріал відповідно до обраної теми; складати план висловлювання, тези, будувати логічно правильне і композиційно завершене висловлювання;
- визначати тему і завдання дослідження, аргументувати вибір теми;
- використовувати різні методи дослідження, визначати об'єкт дослідження;
- грамотно оформлювати роботу;

- створювати мультимедійну презентацію;
- складати план захисту науково-дослідницької роботи;
- використовувати комп'ютерні програми для підготовки презентацій;
- використовувати загальні правила ведення дискусії;
- виступати перед аудиторією.

Учні мають набути досвід:

- роботи з довідковою літературою;
- аналізу, систематизації, узагальнення інформації;
- підготовки доповіді та презентації за результатами науково-дослідницької роботи;
- виголошення публічної доповіді;
- застосування загальних правил ведення дискусії;
- пошукової, науково-дослідницької роботи;
- літературно-творчої діяльності;
- укладання алгоритму наукового дослідження;
- систематизації опрацьованої літератури;
- аналізу наукових підходів до проблеми дослідження;
- структурування наукової роботи;
- формулювання висновків наукового дослідження;
- оформлення додатків і наочних матеріалів до наукової роботи;
- створення мультимедійної презентації;
- володіння основами ораторського мистецтва;
- укладання плану захисту науково-дослідницької роботи і виголошення доповіді;
- аналізу виголошеної доповіді;
- участі у конференціях, конкурсах, олімпіадах, тематичних заходах.

Вищий рівень, другий рік навчання
НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/ п	Розділ, тема	Кількість годин		
		усього	теоретичні	практичні
1	Вступ	3	2	1

2	Реалізм. Розквіт реалізму в літературі та інших видах мистецтва у другій половині XIX століття	6	3	3
3	Провідні представники російського реалізму другої половини XIX століття	6	3	3
4	О. М. Островський	21	9	12
5	І. О. Гончаров	21	9	12
6	І. С. Тургенєв	21	9	12
7	Ф. І. Тютчев	9	3	6
8	А. А. Фет	9	3	6
9	Л. М. Толстой	24	9	15
10	Ф. М. Достоевський	21	9	12
11	А. П. Чехов	21	9	12
12	М. О. Булгаков	21	9	12
13	Найвидатніші представники «срібної доби» російської поезії	9	3	6
14	Основи науково-дослідницької діяльності	108	36	72
15	Екскурсії, конкурси, тематичні заходи	21	3	18
16	Підсумок	3	3	–
Разом		324	113	211

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (3 год)

Мета і завдання навчального курсу. Ознайомлення з порядком і планом роботи гуртка. Організаційні питання. Рекомендована література.

Презентація гуртка російської літератури, зустріч із переможцями конкурсів-захистів учнівських робіт. Представлення наукових керівників із базових вищих навчальних закладів.

Ознайомлення з правилами безпеки життєдіяльності, правилами санітарії та гігієни під час роботи за комп'ютером.

Практична робота. Тестування з метою перевірки рівня підготовки учнів.

2. Реалізм. Розквіт реалізму в літературі та інших видах мистецтва у другій половині XIX століття (6 год)

Епоха реформ. Розквіт класичного реалізму. Формування і розвиток реалізму в російській літературі другої половини XIX століття, його теоретичне осмислення. Основні етапи суспільно-історичного розвитку Росії у другій половині XIX століття, їх відображення в літературі та інших видах мистецтва.

Особливості розвитку літератури другої половини XIX століття. Характерні риси прози. Основні тенденції в розвитку поезії. Основні тенденції в розвитку драматургії.

Загальні тенденції в розвитку російського мистецтва другої половини XIX століття. Розквіт російського професійного драматичного театру. Драматургія. Малий театр (Москва), Олександринський театр (Петербург), Московський художній театр (О. М. Островський, О. К. Толстой, Л. М. Толстой, А. П. Чехов). Образотворче мистецтво. Товариство пересувних виставок (І. Є. Рєпін, І. Н. Крамської, В. І. Суріков, М. М. Ге та ін.), картини В. Г. Перова. Розквіт музичного мистецтва. «Могуча кучка» (М. П. Мусоргський, М. О. Римський-Корсаков, О. П. Бородин). Творчість П. І. Чайковського, О. К. Глазунова.

Практична робота. Робота з критичною, історичною і довідковою літературою, енциклопедіями, словниками різних типів. Складання історико-літературних довідок. Написання повідомлень, творів, рефератів, які потребують самостійної аргументації. Підготовка презентації. Вирішення творчих завдань. Семінар з елементами практичної роботи.

3. Провідні представники російського реалізму другої половини XIX століття (6 год)

Провідні представники російського реалізму другої половини XIX століття: Л. М. Толстой, Ф. М. Достоєвський, І. С. Тургенєв, І. О. Гончаров, А. П. Чехов, М. Є. Салтиков-Шчєдрін. Драматургія

О. М. Островського. Поезія М. О. Некрасова, А. А. Фета, Ф. І. Тютчева, Н. А. Майкова.

Практична робота. Робота з критичною, історичною і довідковою літературою, енциклопедіями, словниками різних типів. Написання повідомлень, рефератів. Підготовка презентації. Вирішення творчих завдань.

4. О. М. Островський (24 год)

Олександр Миколайович Островський (1823–1886) у житті і творчості. Спогади сучасників і друзів про письменника. Вчені – дослідники творчості О. М. Островського (А. І. Журавльова, В. Я. Лакшин, М. С. Макеєв, А. І. Ревякін та ін.).

Основні періоди творчості письменника.

О. М. Островський – центральна фігура російської драматургії і театру. Жанрове різноманіття, морально-побутова і соціальна проблематика драматургії О. М. Островського. «Вечные темы» у творчості письменника (велике кохання, зрада, омана, влада грошей). Новаторство Островського-драматурга.

«Гроза». «Безприданниця». Життєва основа п'єс, типовість характерів, створених драматургом. «Темы горячего сердца» і «тёмного царства», драматичний конфлікт у п'єсах Островського. Протест проти приниження людської особистості. Трагічний фінал. Художня різноманітність драм «Гроза» та «Безприданниця»; підтекст, психологізм, ліричність. Поява нового героя – європейзованого підприємця у п'єсах О. Островського.

«Ліс», «Таланти і шанувальники» – п'єси про людей мистецтва. Реально-побутове і символічне значення мотивів та образів природи в комедії «Ліс». Композиційні особливості п'єси. Роль театральних мотивів у комедії. Роль О. М. Островського у створенні російського національного театру. Сценічність образів, психологічне проникнення у глибину характерів. Традиції О. М. Островського в російській драматургії. П'єси О. М. Островського на сценах театрів і в кінематографі. Ілюстрації художників до творів письменника. Актуальність п'єс О. М. Островського сьогодні.

Поняття про соціально-психологічну драму. Драматургічний конфлікт.

Взаємодія мистецтв. *Театр.* «Безприданниця»: БДТ, режисер І. Шлепянов, 1948; Одеський драматичний театр, режисер Я. Протазанов, 1973; Майстерня П. Фоменка, режисер П. Фоменко, Москва, 2008. «Ліс»: Малий театр, Москва, режисер Ю. Соломін, 1998; МХАТ ім. Горького, режисер Т. Дороніна, 1993. *Кіно.* Кінофільми «Безприданниця», режисер Я. Протазанов, 1936; «Жестокий романс», режисер Е. Рязанов, 1984; «Ліс»: режисер А. Пуустусмаа, 2011; «Ліс», режисер В. Мотиль, 1980; «Гроза», режисери Ф. Гляшшин, Б. Бабочкін, 1977. *Музика.* Опера «Гроза», композитор Б. Асаф'єв, 1940.

Практична робота. Робота зі словниками, критичною, історичною і довідковою літературою, енциклопедіями. Написання повідомлень, рефератів. Підготовка презентації. Вирішення творчих завдань, пошук мотивованих відповідей на проблемні запитання. Пошукова, науково-дослідницька робота творчого характеру. Аналіз текстів. Порівняльний аналіз художніх творів та екранізацій, сценічної інтерпретації. Підготовка повідомлень і доповідей.

5. І. О. Гончаров (24 год)

Іван Олександрович Гончаров (1812–1891) у житті і творчості. Спогади сучасників і друзів про письменника. Вчені – дослідники творчості І. О. Гончарова (В. А. Дружинін, Ю. М. Лошиц, О. Г. Постнов, Н. І. Пруцков та ін.). Основні періоди творчості письменника.

«Обломов» – центральне місце романної трилогії І. О. Гончарова, соціально-психологічний і філософський роман. Сюжет і композиція роману. Характер Обломова – «тип русской жизни» (М. О. Добролюбов). Система персонажів у романі. Ідеал кохання і сім'ї у розумінні І. О. Гончарова. Конкретно-історична та загальнолюдська проблематика роману. Обломов та «обломовщина». Роль жіночих образів у розкритті характеру Обломова. Художня майстерність І. О. Гончарова, особливості оповідної манери, елементи гоголівської поетики, гумор, мова. «Обломов» у сприйнятті сучасного читача. Ілюстрації до роману «Обломов». Твори І. О. Гончарова на сценах театрів та в кінематографі.

Взаємодія мистецтв. Живопис. Ілюстрації до роману «Обломов» художників І. Коновалова, В. Меньшикова, В. Морозова, М. Клячка. Театр. Спектакль «Обломов», режисер М. Угаров, 2002. Кіно. К/ф «Несколько дней из жизни Обломова», режисер М. Михалков, 1979.

Практична робота. Робота зі словниками, критичною, історичною і довідковою літературою. Аналіз прозового тексту, підготовка запитань до семінару, написання повідомлень, творів на задану тематику («Как обломовщина погубила Обломова»). Порівняльний аналіз ілюстрацій різних художників до твору. Перегляд кінофільму або спектаклю, їх обговорення. Рецензія. Порівняльний аналіз роману та екранізацій, сценічної інтерпретації.

Вирішення творчих завдань, пошук мотивованих відповідей на проблемні запитання. Пошукова, науково-дослідницька робота творчого характеру.

6. І. С. Тургенєв (24 год)

Іван Сергійович Тургенєв (1818–1883), його життєвий і творчий шлях. І. С. Тургенєв – великий російський романіст. Спогади сучасників і друзів про письменника. І. С. Тургенєв і журнал «Современник». Вчені – дослідники

творчості І. С. Тургенєва (А. І. Батюто, Ю. В. Лебедєв, В. М. Маркович, П. Г. Пустовойт, Н. І. Якушин та інші).

Основні періоди творчості письменника. Розквіт жанру роману. «Батьки і діти» («Отцы и дети»). Широке значення назви роману. Основний конфлікт і відображення головних протиріч епохи 1860-х років у творі. Портрет поколінь. Опоненти Базарова, їхня моральна і соціальна позиція.

Жанрова різноманітність та особливості сюжетно-композиційної побудови роману. Майстерність письменника у розкритті характерів. Принципи типізації. Мова твору. Ставлення автора до свого героя. Полеміка навколо роману «Батьки і діти».

Роман «Дворянське гніздо». Відображення моральних шукань російської інтелігенції 50–70-х рр. у романі. Кохання, побут поміщицької садиби у творі. Особливості художнього втілення ідеї «дворянського гнізда» в історії роду Лаврецьких. Роль музики у зображенні героїв роману, поетизація любові та природи. Значення епілогу. Своєрідність прийомів індивідуалізації образів, особливості портрету, психологічного аналізу, авторського ставлення до героїв. Трагічні й елегічні витоки у структурі образів героїв.

Стиль письменника. Соціально-психологічний роман.

Ілюстрації художників до творів І. С. Тургенєва. Романи письменника на сценах театрів і в кінематографі. Особливості втілення літературного твору на сцені та в кіно.

Взаємодія мистецтв. Живопис. Ілюстрації до роману «Батьки і діти» П. Боклевського, К. Рудакова, Д. Боровського; до роману «Дворянське гніздо» В. Гардина, Д. Кардовського, В. Блинова. *Театр.* Спектакль «Дворянське гніздо», МХАТ Чехова, режисер М. Бруснікіна, 2009; Постановка роману ««Батьки і діти»» на сцені Московського театру п/к О. Табакова, режисер О. Табаков, 2008. *Кіно.* К/ф «Дворянське гніздо», режисер А. Михалков-Кончаловський, 1969; ««Батьки і діти», режисери А. Кузьміна, Є. Симонов, 1974; режисер В. Нікіфоров, 1983; режисер А. Смирнова, 2008.

Практична робота. Робота зі словниками, критичною, довідковою літературою. Підготовка повідомлень, доповідей. Аналіз творів.

Порівняльний аналіз ілюстрацій різних художників до твору. Створення комп'ютерних презентацій, підготовка виступів. Підготовка та виголошення доповіді на тему за вибором.

Перегляд кінофільму або вистави, їх обговорення. Рецензія. Порівняльний аналіз роману та екранізацій, сценічної інтерпретації.

Читацька конференція «І. С. Тургенєв у сприйнятті сучасних читачів».

7. Ф. І. Тютчев (9 год)

Федір Іванович Тютчев (1803–1873): життєвий і творчий шлях поета. Ф. І. Тютчев у колі сучасників і друзів. Спогади про письменника. Вчені –

дослідники творчості Ф. Тютчева (Ю. М. Лотман, Є. А. Маймін, Л. А. Озеров, Ю. М. Тинянов та ін.).

Основні періоди творчості поета. Своєрідність поетичного шляху Ф. І. Тютчева і доля його творчої спадщини.

Основні мотиви лірики Ф. Тютчева. Своєрідність утілення теми батьківщини, розуміння Росії в ліриці (вірш «Умом Россию не понять...» «Умом Росії не збагнуть»).

Людина і природа у тютчевській поезії. Любовна лірика, її новаторський характер. «Денисьєвський» цикл, його місце в пізній творчості поета. Філософська глибина й гуманістична основа лірики. Зображення єдності природи і внутрішнього світу людини. Психологічна правда у розкритті людських переживань. Особливості тютчевської образності. Мелодика і гармонія. Ритмічна своєрідність вірша; багатство смислових відтінків слова. Композиція ліричного вірша. Значення поетичних відкриттів Ф. Тютчева.

Поезія Ф. І. Тютчева у російській музичній культурі.

Взаємодія мистецтв. *Музика.* Романси С. Рахманінова на вірші Ф. Тютчева «Весняні води», С. Данаурова та невідомого автора на вірші Ф. Тютчева «Я встретил вас...», романси композиторів Ц. Кюї, Г. Свиридова, С. Танєєва.

Практична робота. Робота з довідковою, мемуарною, критичною літературою. Підготовка повідомлень, доповідей учнів та їх обговорення. Дослідницька робота з текстами віршів. Аналіз віршів, взаємне рецензування учнями результатів аналізу. Написання літературознавчих статей, рефератів. Презентація індивідуальних освітніх досягнень. Конкурс читців. Конференція «Поезія Ф. І. Тютчева сьогодні».

8. А. А. Фет (9год)

Афанасій Афанасійович Фет (1820–1892): життєвий і творчий шлях. Спогади про поета сучасників і друзів. Вчені – дослідники творчості А. А. Фета (Д. Д. Благой, Б. Я. Бухштаб, Б. М. Ейхенбаум, Л. А. Озеров та ін.).

Основні періоди творчості поета.

Природна спрямованість художнього зображення світу в ліриці поета. А. Фет – найтонший лірик, співак рідної природи («Чудова картина...»). Життєствердний початок у віршах про природу. Майстерність втілення швидкоплинних настроїв і переживань. Багатство слухових і зорових вражень. Витончено-чуттєвий психологізм любовної лірики. Гармонія і музикальність поетичної мови, спосіб їх досягнення. Новаторство А. Фета в поетичному втіленні «вічних тем» – краси світу, кохання, творчості.

Взаємодія мистецтв. *Музика.* Романси на вірші А. Фета «На заре ты ее не буди...» А. Варламова; «Сияла ночь. Луной был полон сад...» П. Чайковського; «Какое счастье: и ночь, и мы одни!..» С. Рахманінова; «Только станет смеркаться немножко...» П. Булахова.

Практична робота. Робота з довідковою, літературознавчою, критичною літературою, словниками, довідниками. Підготовка повідомлень. Аналіз віршів. Дослідницька робота з текстами віршів.

9. Л. М. Толстой (24 год)

Лев Миколайович Толстой (1828–1910): життєвий і творчий шлях. Л. Толстой у спогадах сучасників і друзів. Вчені – дослідники творчості письменника (С. Г. Бочаров, С. І. Кормілов, Є. А. Маймін, В. Є. Халізеєв, М. Б. Храпченко та ін.). Творчість Льва Толстого як найповніший вияв можливостей реалістичної літератури. Духовні й творчі шукання і здобутки письменника.

Історія створення роману «Війна і мир», своєрідність його жанру і композиційної побудови. Історико-філософська і соціальна проблематика твору. Система образів у романі «Війна і мир». Андрій Болконський і П'єр Безухов. Зображення Вітчизняної війни 1812 року як війни народної. Образи Кутузова і Наполеона. Ідея патріотизму і героїзму російського народу в романі-епопеї. Жіночі образи у творі. Світове значення епопеї Л. М. Толстого.

Роман «Анна Кареніна», його ідейна проблематика, система образів. Особливості сюжету і композиції твору. Образи-характери роману, пластичність змалювання і психологічна глибина. Суперечливий образ Анни. Сутність і причини її трагедії. Роль образів Кареніна і Вронського у розкритті характеру Анни. Образ Левіна, його автобіографічна складова. Паралелізм у композиції роману, особливості стилю. Значення епіграфу до твору. «Діалектика душі» толстовських героїв. Роман «Анна Кареніна» і сучасність. Театральні постановки роману.

Взаємодія мистецтв. Живопис. Ілюстрації до роману «Війна і мир» художників А. Кившенка, Л. Пастернака, Д. Шмаринова. Музика. Опера «Війна і мир», С. Прокоф'єв, 1952. Балет «Анна Кареніна» Б. Ейфмана на музику П. Чайковського («Золотая маска» – «Лучший спектакль в балете»), 2005; «Анна Кареніна», постановка А. Ратманського, Маріїнський театр, 2010. Театр. «Анна Кареніна», режисер Р. Виктюк, Театр Вахтангова, 1983; «Війна и мир. Начало романа. Сцены», постановка Московського театру «Мастерская П. Фоменко», 2001. Кіно. Німий к/ф «Война и мир», режисер П. Чардинін, 1913, Росія; кінофільми «Війна и мир», режисер С. Бондарчук, 1965; «Війна и мир», серіал, Німеччина, Росія, Польща, Франція, Італія, режисери Роберт Дорнхельм, Брендан Доннісон, 2007.

Практична робота. Робота з критичною і довідковою літературою, вивчення біографічних матеріалів, мемуарних джерел. Аналіз творів, підготовка запитань до семінару, написання повідомлень, творів. Обговорення повідомлень, що їх підготували учні.

Порівняльний аналіз ілюстрацій до роману «Війна і мир» художників-ілюстраторів (А. Кившенко, Л. Пастернак). Порівняння епізодів роману з

ілюстраціями художників, літературних образів – із їх втіленням у кіно. Складання плану рецензії на екранізацію або театральну постановку художнього твору. Читацька конференція (представлення учнями своїх доповідей, рефератів).

10. Ф. М. Достоевський (24 год)

Федір Михайлович Достоевський (1821–1881): життєвий і творчий шлях письменника. Вчені – дослідники творчості Ф. Достоевського ((М. М. Бахтін, О. Г. Буянова, В. В. Кожин, Н. І. Якушин та ін.). Образ письменника у кіномистецтві.

Творчість Достоевського як одна з вершин російської і всесвітньої літератури. Філософські, етичні й естетичні погляди письменника та їх втілення в художніх творах. Ф. М. Достоевський – засновник жанру соціально-філософського і психологічного роману, неперевершений майстер психологічного роману.

Глибина світорозуміння, моральна проблематика, полемічна спрямованість творів письменника. Велике п'ятикнижжя Ф. М. Достоевського: «Злочин і кара» (1866), «Ідіот» (1869), «Біси» (1872), «Підліток» (1875), «Брати Карамазови» (1880).

Роман «Злочин і кара», його творча історія, основні проблеми та ідеї. Значення назви твору, доля головного героя. Соціальні й філософські проблеми сучасного письменникові російського життя. Методи психологічного аналізу. Поліфонія як одна з найхарактерніших рис романів Достоевського (М. М. Бахтін). Жанрова своєрідність роману. Проблема злочину і кари в романі. Роман «Злочин і кара» як втілення нового, поліфонічного типу художнього мислення. Філософські, соціальні, психологічні й морально-етичні ідеї твору. Еволюція образу Раскольнікова і розвінчання теорії сильної особистості, «надлюдини». Розкриття складності та суперечливості духовного світу людини. Система образів роману, значення і символіка його назви.

«Брати Карамазови» як соціально-психологічний і філософський роман, його проблематика, ідейний зміст. Система образів у творі. Ідейна сутність «бунту» Івана Карамазова. Філософське значення легенди про Великого інквізитора. Християнські мотиви у романі. Своєрідність творчого методу Ф. М. Достоевського. Актуальність питань, що їх порушив письменник у своїх творах. Сучасне сприйняття спадщини Ф. М. Достоевського.

Твори Ф. М. Достоевського очима художників-ілюстраторів. Постановки романів «Брати Карамазови», «Злочин і кара» на сценах театрів та в кінематографі. Складність екранізації творів Ф. М. Достоевського.

Взаємодія мистецтв. Живопис. Ілюстрації до роману «Злочин і кара» художників Д. Шмаринова, П. Боклевського, М. Добужинського; до роману «Брати Карамазови» – Д. Кардовського, М. Ройтера, Ю. Пименова. **Музика.** Балет «Брати Карамазови», Б. Ейфман, 1995. **Театр.** «Карамазовы и ад», театр «Современник», режисер В. Фокін, 1996; «Читаем Достоевского» (за мотивами «Братів Карамазових»), Київський Новий драматичний театр на Печерську, режисер Ю. Одинокій, 2012. **Кіно.** К/ф «Брати Карамазови», режисер І. Пир'єв, 1969; «Брати Карамазови», серіал, режисер Ю. Мороз, 2008; «Злочин і кара», режисер Л. Куліджанов, 1970; «26 дней из жизни Достоевского», режисер А. Зархи, 1980.

Практична робота. Робота з критичною і довідковою літературою, вивчення біографічних матеріалів, мемуарних джерел. Аналіз творів Ф. Достоевського, підготовка запитань до семінару, написання повідомлень, творів. Обговорення повідомлень, які підготували учні. Написання рефератів.

Порівняння епізодів роману з ілюстраціями художників, літературних образів – із їх втіленням у кіно. Складання плану рецензії на екранізацію або театральну постановку художнього твору.

Порівняльний аналіз ілюстрацій до роману «Злочин і кара» Д. Шмаринова, П. Боклевського, М. Добужинського. Порівняння епізодів роману з ілюстраціями художників. Складання плану рецензії на екранізацію твору або театральну постановку. Написання рецензій на екранізацію творів письменника або виставу. Підготовка матеріалів до віртуальних екскурсій. Читацька конференція.

11. А. П. Чехов (21 год)

Антон Павлович Чехов (1860–1904): життєвий і творчий шлях письменника. А. П. Чехов у спогадах сучасників і друзів. Вчені – дослідники творчості А. П. Чехова (Г. П. Бердніков, М. П. Громов, В. Б. Катаєв, З. С. Паперний та ін.). Основні періоди творчості письменника. Об'єктивність оповіді – естетичне кредо А. П. Чехова, найважливіша риса його художнього світогляду. Чеховський підтекст. Оповідання А. П. Чехова. Своєрідність комічного в оповіданнях.

Новаторський характер чеховської драматургії. Особливості конфліктів і системи образів, роль символіки у п'єсах. Зображення «обыденной жизни» і порушення найважливіших проблем часу. Тема кохання у драмах А. П. Чехова. «Чайка» і «Вишневий сад» як ліричні комедії. П'єса «Чайка», її проблематика. Особливості чеховської драми. Мистецтво і кохання у п'єсі. Образ Ніни Заречної. Сценічна доля «Чайки». П'єса «Вишневий сад», специфіка жанру, проблематика й ідейний зміст. Особливість драматургічного конфлікту, символіка п'єси. Комічне і серйозне у творі «Вишневий сад». Своєрідність чеховського реалізму. Перші постановки п'єс А. П. Чехова та їх виконавці.

Сучасні постановки творів. Художній світ А. П. Чехова. Вплив А. П. Чехова на розвиток світової літератури.

Взаємодія мистецтв. Театр. Постановка чеховських п'єс на сценах київських театрів. «Чайка»: Національний академічний драматичний театр ім. І. Франка, переклад І. Сенченка, постановка В. Кузьменка-Делінде, 2013; «Вишневий сад»: Київський академічний театр юного глядача на Липках, режисер В. Гиріч, 2012; Національний академічний театр російської драми ім. Л. Українки, постановка А. Каца, 2010. *Кіно.* Кінофільми «Чайка», режисер Ю. Карасик, 1970; «Чайка», режисер М. Терехова, 2005; «Успех» (за мотивами п'єси «Чайка»), режисер К. Худяков, 1984; «Сюжет для небольшого рассказа», режисер С. Юткевич, 1964.

Практична робота. Робота з критичною літературою, вивчення біографічних матеріалів, мемуарних джерел, перегляд відеоматеріалів.

Складання синхроністичної таблиці та її аналіз. Дослідницька діяльність. Коментоване читання й аналіз творів. Підготовка повідомлень, їх обговорення (Чеховські герої та їхнє втілення в кіно. Особливості драматургії А. П. Чехова).

Робота з довідковою літературою. Складання понятійного словника. Перегляд та обговорення ілюстрацій художників до творів письменника, кінофільмів, спектаклів. Порівняння ілюстрацій із фрагментами творів. Написання рецензій на фільм або виставу. Проведення віртуальних і заочних екскурсій.

12. М. О. Булгаков (21 год)

Михайло Опанасович Булгаков (1891–1940): життєвий і творчий шлях письменника. Булгаков і Київ. Вчені – дослідники творчості письменника (М. О. Чудакова, І. Ф. Белза, В. Я. Лакшин, Л. М. Яновська та інші). Основні періоди творчості письменника.

«Майстер і Маргарита» – багатоплановий, поліфонічний роман, вершина творчості М. Булгакова. Історія написання та видання твору. Проблематика і система образів твору. Трагізм долі митця. Поєднання реальності й фантастики в романі. Особливості композиції твору – «роман у романі». Значення фіналу твору. Сучасне звучання роману. Афоризми з твору. Українські переклади роману «Майстер і Маргарита» (Ю. Некрутенко).

«Собаче серце». Майстерність Булгакова-сатирика.

Твори М. Булгакова очима художників-ілюстраторів. Театральні постановки романів та екранізації.

Взаємодія мистецтв. Театр. Театральні постановки: «Майстер і Маргарита», Московський театр на Таганці, постановка Ю. Любимова, 1977; Саратовський академічний драматичний театр ім. К. Маркса, постановка О. Дзекуна. *Кіно.* Кінофільми «Майстер і Маргарита», 1972, режисер О. Петрович; «Пілат та інші», 1972, режисер Анджей Вайда; «Майстер і Маргарита», 1994, режисер Ю. Кара; телесеріал «Майстер і Маргарита», 2005.

Практична робота. Робота з критичною, довідковою літературою, вивчення біографічних матеріалів, мемуарних джерел, екскурсії, перегляд відеоматеріалів. Аналіз творів, підготовка запитань до семінару, написання повідомлень. Обговорення повідомлень, що їх підготували учні. Написання рецензій на фільм або виставу.

13. Найвидатніші представники «срібної доби» російської поезії (9 год)

«Срібна доба» російської поезії, розмаїття літературних напрямів, течій та шкіл у поезії (символізм, акмеїзм, футуризм). Поети поза літературними угрупованнями. Пошук нових принципів і форм поетичного самовираження у творчості поетів. Доля митців «срібної доби».

Анна Андріївна Ахматова (1889–1966). Життєвий і творчий шлях Анни Ахматової. Вчені – дослідники творчості поетеси (К. Чуковський, Л. Гінзбург, В. Виноградов). Акмеїзм, його естетичні засади і поетика у її творчості. Пізня поезія Ахматової («Реквієм»). Анна Ахматова та Україна.

Борис Леонідович Пастернак (1890–1960). Життєвий і творчий шлях Б. Пастернака. Вчені – дослідники творчості поета (У. Альфонсов, Л. Гінзбург). Роль музики у творчості Б. Пастернака («Музика»). Пастернак і російський футуризм. Еволюція поезії Пастернака.

Взаємодія мистецтв. Музика. Романси та пісні на вірші поетів композиторів Д. Тухманова, В. Євзерова, Є. Фролова, З. Роздоліної, Г. Свиридова, О. Градського та інших.

Практична робота. Робота з критичною літературою, вивчення біографічних матеріалів, мемуарних джерел, екскурсії. Аналіз поезії, підготовка запитань до семінару, написання повідомлень, творів. Порівняння віршів поетів з їх музичним втіленням («Зимова ніч» Б. Пастернака, «В августі» А. Ахматової). Конкурс читців.

14. Основи науково-дослідницької діяльності (108 год)

Поняття про науку. Наукознавство. Структура і функції наукової теорії. Класифікація наукових теорій. Поняття методу. Методологія і методика. Методи наукових досліджень.

Наукові методи літературознавчого дослідження. Основні принципи дослідження. Опис, аналіз, літературознавча інтерпретація, контекстуальне вивчення. Методологічна база дослідження. Перспективні напрями наукових досліджень у літературознавстві. Психолого-педагогічна основа організації дослідницької діяльності. Мета і завдання науково-дослідницької роботи з російської літератури і методика її поетапного проведення. Організація

наукового дослідження. Загальна схема та основні етапи учнівського наукового дослідження. Види учнівських науково-дослідницьких робіт.

Структура наукової роботи. План-проспект. Принципи збирання інформаційного матеріалу, складання бібліографії, оброблення матеріалу. Конспектування. Види конспектів. Тематичні виписки, тези, план, анотація. Вибір проблеми наукового дослідження, обґрунтування її актуальності. Аналіз проблеми в науковій літературі. Розроблення структури дослідження. Інформаційний пошук і методика опрацювання наукової літератури. Використання загальнонаукових методів і методик. Вибір наукового методу літературознавчого дослідження. Теоретична і практична цінність науково-дослідницької роботи.

Написання дослідницької роботи. Формулювання висновків. Складання й оформлення списку використаних джерел, додатків. Правила оформлення дослідницької роботи і презентаційного матеріалу. Складання плану захисту наукової роботи. Презентація результатів дослідження.

Поняття про наукову дискусію. Культура ведення дискусії.

Публічний виступ. Підготовка доповіді та її виголошення. Обговорення виступів учнів. Коментар, побажання.

Практична робота. Складання індивідуального плану роботи. Вибір теми, визначення мети, завдань, методів наукового дослідження. Розроблення структури науково-дослідницької роботи. Робота з бібліотечними, системними й алфавітними каталогами, ресурсами Інтернету. Використання можливостей електронних бібліотек у проведенні дослідження. Вивчення наукової літератури, опрацювання літературних джерел за темою дослідження, робота зі словниками (у тому числі з електронними). Складання планів, тез літературно-критичних статей, конспектів, тематичних виписок, інтерпретація прочитаного матеріалу.

Вибір методів наукового дослідження, оброблення даних. Написання науково-дослідницької роботи, узагальнення найважливіших результатів дослідження, формулювання висновків. Редагування тексту.

Укладання бібліографії з теми дослідження. Складання й оформлення списку літератури, додатків. Підготовка матеріалів для презентації роботи.

Складання плану захисту роботи. Захист дослідницької роботи (з мультимедійною презентацією). Виступ на шкільних, міських науково-практичних конференціях, участь у літературних читаннях. Аналіз виступів учнів.

15. Екскурсії, конкурси, тематичні заходи (21 год)

Експерсії до музеїв, віртуальні (заочні) експерсії до бібліотек, профільних вищих навчальних закладів, наукових установ, архівів; відвідування вистав у театрах, перегляд кінофільмів. Участь у конференціях, конкурсах, олімпіадах, виставках. Відвідування тематичних виставок. Організація та проведення літературних вечорів. Наукові читання, лекторії.

16. Підсумок (3 год)

Підбиття підсумків роботи гуртка за навчальний рік. Презентація найцікавіших науково-дослідницької робіт учнів. Рекомендації та побажання стосовно продовження науково-дослідницької роботи. Відзначення кращих вихованців.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Учні мають знати:

- правила безпеки життєдіяльності, гігієни та санітарії, безпеки під час роботи за комп'ютером, проведення занять, експерсій;
- загальні теоретико-літературні поняття;
- основні особливості літературних напрямів (класицизм, сентименталізм, романтизм, реалізм);
- загальні відомості про літературні епохи та художні напрями в контексті світової культури;
- творчість провідних представників російського реалізму другої половини ХІХ століття;
- основні принципи наукової діяльності;
- специфіку наукового стилю мови;
- методи літературознавчих досліджень;
- структуру науково-дослідницької роботи;
- поняття теми, мети, об'єкта, предмета і завдань дослідження;
- правила складання бібліографії;
- методи наукового дослідження;
- методи оброблення інформації;
- методику написання науково-дослідницької роботи;
- вимоги до оформлення науково-дослідницької роботи;
- особливості оформлення доповіді і презентації на захист дослідження;
- правила культури мовлення під час захисту і ведення дискусії.

Учні мають уміти:

- дотримуватися правил безпеки життєдіяльності, гігієни та санітарії під час роботи за комп'ютером, проведення занять, практичних робіт, екскурсій;
- застосовувати набуті знання в галузі літературознавчого аналізу й інтерпретації тексту у власній навчальній та науково-дослідницькій роботі;
- давати загальну характеристику літературним епохам та художнім напрямам у контексті світової культури;
- аналізувати художні твори, визначати авторську концепцію творів різних видів мистецтва;
- брати участь у дискусії, аргументовано обстоювати свою позицію;
- писати рецензії на художній твір, його екранізації, театральні постановки, акторське виконання;
- порівнювати художній твір з його інтерпретаціями в інших видах мистецтва, висловлювати власне сприйняття і ставлення;
- створювати усні та письмові висловлювання, брати участь у діалозі в процесі вивчення художнього твору;
- працювати з науковою літературою (пошук, оброблення інформації);
- застосовувати методи літературознавчих досліджень;
- визначати тему, завдання, об'єкт дослідження, аргументувати вибір теми;
- складати алгоритм наукового дослідження;
- систематизувати опрацьовану літературу й інформацію з мережі Інтернет;
- аналізувати наукові підходи до проблеми дослідження;
- структурувати наукову роботу;
- формулювати висновки наукового дослідження;
- оформлювати додатки й наочні матеріали до наукової роботи, створювати мультимедійну презентацію;
- визначати актуальність роботи, її теоретичне, практичне значення, новизну, особистий внесок автора;
- складати плани, тези, конспекти, робити тематичні виписки;
- працювати з бібліотечними каталогами, користуватися комп'ютерними програмами;
- складати план захисту науково-дослідницької роботи і виголошувати доповідь;
- аналізувати власні помилки і знаходити шляхи їх усунення;

- володіти правилами культури мовлення під час захисту і ведення дискусії.

Учні мають набути досвід:

- роботи з науковою, критичною і довідковою літературою;
- пошукової, науково-дослідницької роботи;
- літературно-творчої діяльності;
- укладання алгоритму наукового дослідження;
- систематизації опрацьованої літератури;
- аналізу наукових підходів до проблеми дослідження;
- структурування наукової роботи;
- формулювання висновків наукового дослідження;
- оформлення додатків і наочних матеріалів до наукової роботи;
- створення мультимедійної презентації;
- володіння основами ораторського мистецтва;
- укладання плану захисту науково-дослідницької роботи і виголошення доповіді;
- аналізу виголошеної доповіді;
- участі у конференціях, конкурсах, олімпіадах, тематичних заходах;
- використання набутих знань у практичній діяльності.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ОБЛАДНАННЯ

Прилади, пристосування	К-сть, шт.
Комп'ютер	За потребою
Екран для демонстрації	За потребою
DVD-плеєр	За потребою
Мультимедійний проектор	За потребою
Інтерактивна дошка	За потребою
Принтер	За потребою
Сканер	За потребою
USB-флеш-накопичувач	За потребою
Копір	За потребою
Канцелярське приладдя	За потребою

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Борецька О. Мала академія наук – дослідницький спосіб мислення / О. Борецька // Директор шк. – 2004. – № 7. – С. 20–24.

2. Введение в литературоведение. Литературное произведение : основные понятия и термины : Учеб. пособие / Л. В. Чернец, В. Е. Хализев, С. Н. Бройтман [и др.] ; Под ред. Л. В. Чернец. – М. : Высш. шк. : Изд. центр Академия, 1999. – 555 с.
3. Ісаєва О. О. Застосовуючи новітні технології розвитку читацької діяльності учня : мотивація вивчення художнього твору, повільне та перерване читання, використання літературно-критичних матеріалів та комп'ютерної програми під час вивчення поеми «Мертві душі» М. Гоголя / О. О. Ісаєва // Всесвітня л-ра в середніх навч. закл. України. – 2005. – № 4. – С. 35–36.
4. Ісаєва О. Манівські випробування – 2012 (Про підсумки III етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів – членів Малої академії наук України зі світової літератури у 2012 р.) / Олена Ісаєва. – К. : ТОВ «Праймдрук», 2012. – 18 с.
5. Ісаєва О. О. Методичні рекомендації щодо підготовки і написання наукових досліджень із літератури в системі Малої академії наук України / О. О. Ісаєва // Всесвітня л-ра в середніх навч. закл. України. – 2005. – № 10. – С. 41–46.
6. Ісаєва О. О. Сучасні технології навчання у процесі викладання зарубіжної літератури / О. О. Ісаєва // Всесвітня л-ра в середніх навч. закл. України. – 2003. – № 3. – С. 37–38.
7. Квятковский А. П. Поэтический словарь / Науч. ред. И. Роднянская. – М. : Сов. энцикл., 1966. – 376 с.
8. Кириллина О. М. Русская литература : теоретический и исторический аспекты : учеб. пособие / О. М. Кириллина. – М. : ФЛИНТА: Наука, 2011. – 120 с.
9. Кормилов С. И. Основные понятия теории литературы. Литературное произведение. Проза и стих. В помощь преподавателям, старшеклассникам и абитуриентам / С. И. Кормилов. – 2-е изд. – М. : Изд-во МГУ, 2002. – 112 с.
10. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. для вищ. навч. закл. / О. В. Крушельницька. – К. : Кондор, 2003. – 190 с.
11. Линков В. Я. История русской литературы второй половины 19 века : учеб. пособие / В. Я. Линков. – М. : Изд-во Москов. университета, 2010. – 304 с.
12. Лотман Ю. М. Беседы о русской культуре : Быт и традиции русского дворянства (XVIII – нач. XIX в.) / Ю. М. Лотман. – СПб. : Искусство-СПБ, 1994. – 399 с. : ил.

- 13.Лотман Ю. М. О поэтах и поэзии : анализ поэтического текста ; Статьи и исследования ; Заметки. Рецензии. Выступления / Ю. М. Лотман. – СПб. : Искусство-СПБ, 2001. – 846 с.
- 14.Основы литературоведения: Учеб. пособие для филологических факультетов пед. ун-тов / В. П. Мещеряков, А. С. Козлов, Н. П. Кубарева, М. Н. Сербул ; под общ. ред. В. П. Мещерякова. – М. : Московский лицей, 2000. – 372 с.
- 15.Петрова О. П. Принципы анализа художественного произведения : пособие по рус. лит. для старшеклассников и абитуриентов / О. П. Петрова. – 2-е изд. – М. : КДУ, 2007. – 608 с.
- 16.Поспелов Г. Н. Введение в литературоведение / Г. Н. Поспелов. – М. : Высш. шк., 1988. – 528 с.
- 17.Поспелов Г. Н. Теория литературы / Г. Н. Поспелов. – М. : Высш. шк., 1978. – 352 с.
- 18.Проблемы русской литературы в контексте анализа деятельности Малой академии наук Украины за последние 5 лет // Рус. яз., лит., культура в шк. и вузе. – 2011. – № 4 (40). – С. 49–50.
- 19.Сахаров В. И. Русская драма как искусство слова. Учебное пособие для студентов гуманитарных вузов и учителей литературы / В. И. Сахаров. – М. : «ООО ТИД «Русское слово – РС», 2005. – 176 с.
- 20.Сахаров В. И. Русский романтизм XIX века. Лирика и лирики : Пособие для студентов-филологов и учителей литературы / В. И. Сахаров. – М. : «ООО ТИД «Русское слово – РС», 2003. – 160 с.
- 21.Соколов А. Г. История русской литературы конца XIX – начала XX века: учебник / А. Г. Соколов. – 4-е изд., доп. и перераб. – М. : Высш. шк. : Изд. центр Академия, 2000. – 432 с.
- 22.Таранов П. С. Искусство риторики : универсальное пособие для умения говорить красиво и убедительно / П. С. Таранов. – Симферополь, 2001. – 575 с.
- 23.Теория литературы. В 2 т. / Под ред. Н. Д. Тamarченко. – М. : Изд. центр «Академия», 2004. – Т. I. – 513 с.
- 24.Тынянов Ю. Н. Поэтика. История литературы. Кино / Ю. Н. Тынянов. – М. : Наука, 1977. – 576 с.
- 25.Федосюк Ю. А. Что непонятного у классиков, или Энциклопедия русского быта XIX века / Ю. А. Федосюк. – 9-е изд., испр. – М. : Флинта : Наука, 2006. – 264 с.
- 26.Фесенко Э. Я. Теория литературы / Э. Я. Фесенко. – М. : Академический Проект : Фонд «Мир», 2008. – 784 с.

27. Шахова К. О. Зарубіжна література в школах України : досягнення і плани / К. О. Шахова // Всесвітня л-ра в середніх навч. закл. України. – 2003. – № 3. – С. 5–7.
28. Эсалнек А. Я. Основы литературоведения. Анализ художественного текста : учеб. пособие / А. Я. Эсалнек. – М. : Флинта : Наука, 2004. – 208 с.

Словники, довідники

1. Белокурова С. П. Словарь литературоведческих терминов / С. П. Белокурова. – СПб. : Паритет, 2006. – 320 с.
2. Выразительные средства русского языка и речевые ошибки и недочеты : энцикл. слов.-справ. / Под ред. А. П. Сковородникова. – М. : Флинта: Наука, 2005. – 479 с.
3. Елисеев И. А. Словарь литературоведческих терминов / И. А. Елисеев, Л. Г. Полякова. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2002. – 319 с.
4. Кино : Энциклопедический словарь / Гл. ред. С. И. Юткевич ; Редкол. : Ю. С. Афанасьев, В. Е. Баскаков, И. В. Вайсфельд [и др.]. – М. : Сов. Энцикл., 1987. – 640 с.
5. Краткая литературная энциклопедия / Под ред. А. А. Суркова. – М., 1962–1978. – Т. 1–9.
6. Л. Н. Толстой : энциклопедия / сост. и науч. ред. Н. И. Бурнашева. – М. : Просвещение, 2009. – 847, [1] с. : ил.
7. Лермонтовская энциклопедия / АН СССР. Ин-т рус. лит. (Пушкин. Дом) ; Науч.-ред. совет изд-ва «Совет. Энцикл.» ; Гл. ред. В. А. Мануйлов ; Редкол. : И. Л. Андроников, В. Г. Базанов, А. С. Бушмин, В. Э. Вацуро, В. В. Жданов, М. Б. Храпченко. – М. : Совет. Энцикл., 1981. – 746 с.
8. Лингвистический энциклопедический словарь / Под ред. В. Н. Ярцевой ; Ин-т языкознания АН СССР. – М. : Совет. Энцикл., 1990. – 682 с.
9. Литературная энциклопедия терминов и понятий : энциклопедия / Гл. ред. и сост. А. Н. Николюкин. – М. : Интелвак, 2001. – 1596 с.
10. Литературный энциклопедический словарь / Под ред. В. М. Кожевникова, П. А. Николаева. – М. : Совет. Энцикл., 1987. – 752 с.
11. Музыка : большой энциклопедический словарь / Гл. ред. Г. В. Келдыш. – М. : НИ «Большая Российская энциклопедия», 1998. – 672 с.
12. Плужников В. И. Термины русского архитектурного наследия : словарь-гlossарий : от А до Я : Термины геральдики. Древнерусские религиозные монограммы. Расшифровки дат / В. И. Плужников. – М. : Искусство, 1995. – 158 с. : ил.

13. Русские писатели, XIX век : биобиблиографический словарь в 2-х ч. / Под редакцией П. А. Николаева. – 2-е изд., дораб. – М. : Учебная литература, 1996. – Ч. 1 : А–Л : библиография. – 448 с. : ил.
14. Русские писатели : Биобиблиографический словарь / Сост. : А. П. Спассибенко, Н. М. Гайденоко. – М. : Просвещение, 1971 – 728 с.
15. Современный словарь-справочник по литературе / Сост. и ред. С. И. Кормилов. – М. : Олимп : «Изд-во АСТ», 1999. – 699 с.
16. Тимофеев Л. И. Краткий словарь литературоведческих терминов / Л. И. Тимофеев, С. В. Тураев. – Изд. 2-е, дораб. – М. : Просвещение, 1985. – 510 с.
17. Чернец Л. В. Школьный словарь литературоведческих терминов / Л. В. Чернец, В. Б. Семенов, В. А. Скиба. – М. : Просвещение, 2013. – 558 с.
18. Энциклопедический словарь юного литературоведа / Сост. В. И. Новиков. – М. : Педагогика, 1988. – 416 с.
19. Энциклопедия русской жизни : Роман и повесть в России второй пол. XVIII – нач. XX в. : Рек. библиогр. справочник / Под научн. ред. В. И. Кулешова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Книжная Палата, 1988. – 400 с.

Освітні ресурси Інтернет

1	http://refrus.narod.ru/	Интернет-энциклопедия русской литературы. Большая коллекция критики по школьной программе русской литературы
2	http://imho-news.ru/virshi/index.php	Библиотека журнала «ИМХО»
3	http://www.fplib.ru/	Русская литература XIX и XX столетий
4	http://litcatalog.al.ru/	Каталог. Историко-литературное издание. Сайт посвящен истории русской литературы
5	http://www.ruthenia.ru/	Ruthenia – Объединенное гуманитарное издательство. Кафедра русской литературы Тартуского университета
6	www.feb-web.ru/	Фундаментальная электронная библиотека «Русская литература и фольклор» (ФЭБ)
7	http://window.edu.ru/window/catalog?p_rubr=2.1.10/	Ресурсы по литературе

8	http://www.slovesnik.ru/	«Словесник». Сайт для студентов-филологов, педагогов и просто любителей словесности. Учебные пособия, монографии, статьи, конспекты, тесты, художественные тексты
9	http://www.nios.ru/subjects	Каталог ресурсов по русскому языку и литературе
10	http://philology.ruslibrary.ru	Электронная библиотека специальной филологической литературы
11	www.gumer.info/bibliotek_Buks/Literat/Index_Lit.php/	Электронная библиотека. Гумер. Литературоведение
12	http://magazines.russ.ru/	Журнальный зал – литературно-художественные и гуманитарные русские журналы, выходящие в России и за рубежом
13	http://lib.prosv.ru	«Школьная библиотека» (проект издательства «Просвещение»). Вся школьная программа по литературе на одном сайте
14	http://bibliotekar.ru/pisateli/index.htm/	«Библиотекарь.Ру» – электронная библиотека нехудожественной литературы по русской и мировой истории, искусству, культуре. Великие писатели
15	http://lit.1september.ru/	Электронная версия газеты «Литература»
16	http://litera.edu.ru/	Коллекция: русская и зарубежная литература для школы
17	www.edu.ru/modules.php?op=modload&name=Web_Links&file=index&l_op=viewlink&cid=299&fids[]=269/	Каталог образовательных ресурсов по литературе
18	http://gramma.ru/LIT/?id=3.0	Словарь литературоведческих терминов / автор Белокурова, 2005
19	http://feb-web.ru/	Электронная библиотека: русская литература и фольклор
20	www.gutov.ru/lifshitz/texts/ocherk/ork-sod.htm/	М. Лифшиц «Очерки русской культуры»
21	http://portal.loiro.ru/articles/395	Библиотека: Для учителей русского языка

	/	и литературы
22	http://www.slovari.ru	Электронные словари онлайн. Грамматика. Служба русского языка
23	http://gramota.ru/	Справочно-информационный портал ГРАМОТА. РУ – русский язык для всех
24	http://www.megabook.ru/	Мегаэнциклопедия портала «Кирилл и Мефодий»
25	http://www.rubicon.com/led_1.asp	Литературоведческий энциклопедический словарь
26	http://www.gramma.ru/	Портал культура письменной речи
27	http://gramma.ru	Энциклопедический ресурс в составе портала «Русское слово»
28	http://metlit.nm.ru/	Методика преподавания литературы
29	http:// ruslit.ioso.ru	Виртуальный кабинет русского языка и литеатуры
30	http://pisatel.org/old/	Древнерусская литература
31	istoriya-teatra.ru/theatre/	Театральная энциклопедия
32	www.krugosvet.ru/enc/kultura_i_obrazovanie/teatr_i.../TEATR.html	Театр (Театральное искусство) Энциклопедия Кругосвет

Методичні матеріали

1	www.Ucheba.com/	Образовательный портал «Учеба»: «Уроки» (www.uroki.ru), «Методики» (www.metodiki.ru), «Пособия»
2	http://www.portal-slovo.ru/philology/	Филология на портале «Слово» (Русский язык; литература; риторика; методика преподавания)
3	http://infoteka.intergu.ru/index.asp?main=res#/	Инфотека методических материалов по литературе

4	www.it-n.ru/communities.aspx?cat_no=2168&tmpl=com/	Сеть творческих учителей. Информационные технологии на уроках русского языка и литературы
5	www.a4format.ru/	Виртуальная библиотека «Урок в формате а4». Русская литература XVIII–XX веков
6	http://school.iot.ru/	Интернет-обучение. Сайт методической поддержки учителей
7	www.uchportal.ru/	Учительский портал
8	www.pedved.ucoz.ru/	Образовательный сайт «PedVeD»
9	www.Ucheba.com/	Образовательный портал «Учеба»: Методики» (www.metodiki.ru), «Пособия» (www.posobie.ru)
10	http://collection.edu.ru/default.asp?ob_no=16970/	Российский образовательный портал. Сборник методических разработок для школы по русскому языку и литературе
11	http://mlis.ru	Методико-литературный интернет-сервис (МЛИС)
12	http://www.slovari.ru	Электронные словари онлайн. Грамматика. Служба русского языка

Тематичні сайти

1	http://pushkin.aha.ru/	«ПУШКИНЪ» – Электронная версия журнала «Нива» за 1899 г., подборка статей о Пушкине, посвященная 100-летней годовщине поэта
2	http://www.pushkin.ru/	Всероссийский музей А. С. Пушкина
3	http://www.aleksandrpushkin.net.ru/	Пушкин Александр Сергеевич
4	http://turgenev.org.ru/	Тургенев Иван Сергеевич
5	http:// www.levtolstoy.ru/	Толстой Лев Николаевич
6	http:// www.fdostoevskiy.ru	Достоевский Федор Михайлович
7	http:// www.tutcev.ru/	Тютчев Федор Иванович

8	http://www.nikolaygogol.org.ru/	Гоголь Николай Васильевич
9	http://www.lermontov.org.ru/	Лермонтов Михаил Юрьевич
10	http://www.fonvisin.net.ru/	Фонвизин Денис Иванович
11	http://www.antonchehov.org.ru/	Чехов Антон Павлович
12	http://www.afanasiyfet.org.ru/	Фет Афанасий Афанасьевич
13	http://www.ostrovskiy.org.ru/	Островский Александр Николаевич
14	http://www.ivangoncharov.ru/	Гончаров Иван Александрович
15	http://www.ivan-goncharov.ru/	Гончаров Иван Александрович
16	http://rvb.ru/18vek/karamzin/sitemap.html	Карамзин Николай Михайлович
17	http://www.griboedov.net/	Грибоедов Александр Сергеевич
18	http://az.lib.ru/l/lomonosow_m_w/	Ломоносов Михаил Васильевич
19	http://www.rvb.ru/18vek/derzhavin/	Державин Гаврила Романович
20	http://www.akhmatova.org	Ахматова Анна Андреевна
21	http://www.pasternak.org	Пастернак Борис Леонидович